

Верховний
Суд

«Довіреність: матеріальні та процесуальні аспекти»

Василь Крат, суддя Верховного Суду
кандидат юридичних наук, доцент
Telegram: <https://t.me/glossema>

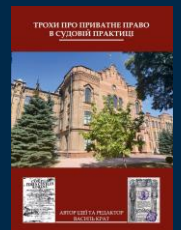
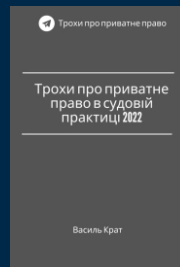
30 червня 2023 року
Київ

Джерела

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 234 с. URL: <https://t.me/glossema/2>

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в телеграм-каналі «Трохи про приватне право» за 2022 рік) / Автор та редактор В. І. Крат. – Київ, 2022. 444 с. URL: <https://t.me/glossema/727>

Крат В. Трохи про довіреність на користування транспортним засобом. URL: <https://t.me/glossema/1017>

1. Матеріальний аспект

Видання довіреності – односторонній правочин

Постанова КЦС ВС від 10.11.2021 у справі № 756/2312/18

Залежно від сприйняття волі сторони одностороннього правочину такі правочини, відповідно, поділяються на: **суворо односторонні** - не адресовані нікому та без потреби в прийнятті їх іншою (іншими) особами. До них відноситься, зокрема, відмова від права власності, відмова від спадщини, прийняття спадщини; **такі, що розраховані на їх сприйняття іншими особами**, до яких можливо віднести, зокрема, оголошення конкурсу, публічну обіцянку винагороди, відмову від спадщини на користь іншої особи, **видачу довіреності**, видачу векселя, розміщення цінних паперів, односторонню відмову від договору.

Повноваження представника

Постанова ВП ВС від 22.10.2019 по справі № 923/876/16

49. Слід зазначити, що довіреність не завжди може містити деталізований та виключний перелік дій, на вчинення яких довіритель уповноважує представника. Тому з урахуванням того, що за загальним правилом представник має завжди діяти у найкращих інтересах довірителя, та враховуючи, що відповідно до частини третьої статті 238 ЦК України представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом, суди мали дослідити питання добросовісності представника.

Місце вчинення довіреності

Постанова КЦС ВС від 06.07.2022 в справі 681/196/20

Місце нотаріального посвідчення та місце вчинення правочину є сутнісно різноплановими категоріями, що виконують різне змістовне навантаження в правовому регулюванні. Перша встановлена для нотаріусів на рівні імперативної публічно-правової норми. У свою чергу, друга закріплена на рівні диспозитивної, яку має можливість змінювати сторона (сторони) правочину.

Правила визначення місця вчинення правочину передбачені статтею 211 ЦК є диспозитивними. Місце вчинення правочину встановлюється, за загальним правилом, у правочині стороною (сторонами), і тільки за умови відсутності такої вказівки для його визначення застосовуються положення ЦК України. При цьому воно пов'язується з місцем: вираження волі сторони одностороннього правочину; проживання фізичної або місцезнаходження юридичної особи, яка зробила пропозицію укласти договір. З огляду на те, що законодавець у диспозитивному порядку урегулював місце вчинення правочину, у цивільному законодавстві йому відводиться незначна роль. **Наприклад, порядок видачі, строк дії, припинення та правові наслідки припинення довіреності визначаються правом держави, в якій видана довіреність (ст.34 Закону України «Про міжнародне приватне право»).**

Види довіреностей (безвідклична)

Постанова КЦС ВС від 24.03.2021 у справі № 323/1864/17

За змістом частини четвертої статті 249 ЦК України, законом може бути встановлено право особи видавати безвідкличні довіреності на певний час. Цю норму слід тлумачити таким чином, що безвідклична довіреність може бути видана виключно у випадках, прямо передбачених законом.

На підставі викладеного, колегія суддів погоджується з висновком судів про те, що станом на 07 листопада 2008 року єдиним законом, який прямо передбачав можливість видачі безвідкличної довіреності був Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», у зв'язку з чим умова спірної довіреності про її безвідкличність не відповідає вимогам ЦК України.

Види довіреностей (безвідклична)

Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»

- Стаття 8. Безвідклична довіреність з корпоративних прав
1. У разі якщо довіреність видається з метою виконання або забезпечення виконання зобов'язань учасників як сторін корпоративного договору, предметом яких є права на частку у статутному капіталі або повноваження учасників, або у зв'язку з передачею частки у статутному капіталі в заставу на підставі договору застави частки у статутному капіталі товариства з метою забезпечення виконання зобов'язань заставодавця на користь заставодержателя, довіритель може зазначити у довіреності, що до закінчення її строку вона не може бути скасована без згоди представника або може бути скасована лише у випадках, передбачених у довіреності (безвідклична довіреність). {Частина перша статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2465-ІХ від 27.07.2022}
 2. Безвідклична довіреність припиняється у разі припинення зобов'язання, для виконання або забезпечення виконання якого вона видана.
 3. У разі порушення прав та інтересів довірителя представник на вимогу довірителя має припинити користуватися безвідкличною довіреністю та відмовитися від неї. У разі виникнення спору безвідклична довіреність може бути скасована судом.
 4. Безвідклична довіреність підлягає нотаріальному посвідченню.
 5. Особа, якій видана безвідклична довіреність, не може передоручити вчинення дій, на які вона була уповноважена, іншій особі, якщо інше не передбачено у довіреності.

Види довіреностей (керівника відокремленого підрозділу)

Постанова ОП КЦС ВС від 14.06.2021 у справі № 760/32455/19

Довіреність керівника відокремленого підрозділу має комплексний характер. Від імені юридичних осіб має право виступати тільки керівник відокремленого підрозділу, а не сам підрозділ, адже поміж керівником і юридичною особою існують відносини представництва і його повноваження підтверджуються довіреністю юридичної особи.

Процесуальні повноваження керівника відокремленого підрозділу мають бути вказані у довіреності юридичної особи. З урахуванням цивільно-правового статусу філій та представництв недопустимою є участь відокремлених підрозділів у певних процесуальних відносинах, оскільки це суперечить цивільно-правовій природі відокремленого підрозділу, як складової частини юридичної особи, що його створила.

Дата вчинення довіреності

Постанова КЦС ВС від 12.11.2020 у справі № 226/1658/18

Колегія відхиляє аргумент касаційної скарги про те, що довіреність на повноваження представника відповідача у суді першої інстанції - нікчемна, оскільки не містить реальної дати її видання (зазначено «четверте липня тисячі вісімнадцятого року»), що явно не узгоджується з датою утворення відповідача згідно Витяту з ЄДР», з таких підстав.

У частині третій статті 247 ЦК України передбачено, що довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною. Тобто нікчемність пов'язується із відсутністю вказівки дати вчинення довіреності, і відповідно помилка в даті вчинення довіреності не свідчить про її нікчемність.

Скасування довіреності

Постанова ВП ВС від 25.04.2018 по справі № 922/371/16

5.9. Відповідно до положень частини другої статті 249 ЦК України особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність.

5.10. Юридичне значення такого повідомлення полягає в тому, що довіреність, яка скасована, зберігає чинність щодо представника, особи, яку представляють, прав та обов'язків третьої особи, з якою представник уклав правочин, до тих пір, доки вони не довідаються або не матимуть змоги довідатися про скасування довіреностей.

Скасування довіреності

Постанова КЦС ВС від 04.11.2020 у справі № 573/476/19

Згідно з частиною третьою статті 249 ЦК України права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя сторона знала або могла знати, що дія довіреності припинилася.

Отже, момент скасування довіреності та момент втрати нею чинності для представника та третіх осіб не збігаються. Скасована довіреність втрачає чинність для представника та третіх осіб з моменту настання першої із подій: або коли представник довідався або міг довідатися про скасування довіреності; або коли третя особа дізналась або могла дізнатись, що дія довіреності припинилася. До настання такої події скасована довіреність є чинною для представника та третіх осіб, перед якими представник представляє інтереси довірителя. Відповідно, всі вчинені представником в цей час правочини є чинними і для довірителя.

Визнання дійсним договору купівлі-продажу автомобіля оформленого у вигляді довіреності?!

Постанова КЦС ВС від 16.02.2022 у справі № 522/6709/19

Визнання дійсним дво- чи багатостороннього правочину (конвалідація) на підставі частини другої статті 218 ЦК України норми допускається тільки для нікчемних правочинів (тобто для яких недотримання письмової форми без нотаріального посвідчення зумовлює їх нікчемність).
Визнання дійсним договору (конвалідація) на підставі частини другої статті 220 ЦК України допускається тільки для нікчемних правочинів (тобто для яких недотримання письмової форми пов'язується саме з відсутністю нотаріального посвідчення і це зумовлює їх нікчемність).

Якщо застосовувати конструкцію удаваності до одностороннього правочину, то удаваний та прихований мають бути односторонніми правочинами. Тому відсутні правові підстави для задоволення позовної вимоги про визнання договору купівлі-продажу дійсним.

Видача довіреності як фраздаторний правочин?!

Постанова КЦС від 24.02.2021 у справі № 757/33392/16

Правочином, що вчиняється на шкору кредиторам (фраздаторним правочином), може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин.

Застосування конструкції «фраздаторності» при односторонньому правочині має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати односторонній правочин як такий, що вчинений на шкору кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься те, що внаслідок вчинення одностороннього правочину відбувається унеможливлення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг майна.

У справі, що переглядається: не пред`явлено вимог про визнання недійсними договорів дарування земельних ділянок та квартир; видача ОСОБА_2 оспорюваної довіреності не може бути кваліфікована як правочин, що вчинений на шкору кредитору.

2. Процесуальний аспект

Належний відповідач у спорах про оспорювання довіреності

Постанова КЦС ВС від 19 серпня 2020 року у справі № 201/16327/16-ц

У справі за позовом заінтересованої особи про визнання недійсним таких односторонніх правочинів як видача довіреності належним відповідачем є особа, яка видавала довіреність, а не нотаріус чи нотаріальна контора.

Належний відповідач у спорах про оспорювання довіреності

Постанова КЦС ВС від 24.02.2021 у справі № 200/15072/16-ц

У справі за позовом особи, яка видала довіреність, про визнання недійсною цієї довіреності, належним відповідачем є повірений (особа, якій видано довіреність), а не нотаріус чи нотаріальна контора.

Належний відповідач у спорах про недійсність правочину

Постанова КЦС ВС від 30.07.2020 року у справа № 664/1893/17

У справі за позовом сторони, від імені якої договір (додаткову угоду) вчиняв представник, про визнання недійсним договору (додаткової угоди), належним відповідачем є інша сторона оспорюваного договору (додаткової угоди), а не представник.

Процесуальна довіреність і її оспорення в іншому процесі

Постанова КЦС ВС від 26.06.2019 в справі № 205/1649/16-ц

У довіреності визначається повноваження представника в суді. Таким чином, перевірити повноваження представника сторони, а також законність документа, наданого на підставі таких повноважень, належить до обов'язку виключно суду, який розглядає справу, в якій така довіреність надана.

Судом встановлено, що ОСОБА_1 оспорив довіреність, яку видала ОСОБА_4 на участь ОСОБА_3 від її імені та в її інтересах в інших справах, де відповідачем є позивач. Отже, при розгляді саме цих справ суду і належить перевірити законність виданої для участі в судовому процесі довіреності на представництво інтересів у суді. Доводи касаційної скарги ОСОБА_1 про те, що оспорена ним довіреність є для нього важливим юридичним фактом, у тому числі на оскарження вчинених ОСОБА_3 процесуальних дій в іншому процесі, є безпідставними, так як всі процесуальні дії, які вчинила ОСОБА_3, вчиненні виключно в інтересах свого довірителя і лише для довірителя, набуваючи, змінюючи чи припиняючи права та обов'язки, а не для позивача.

Наявність процесуальних повноважень на момент вчинення процесуальної дії

Постанова КЦС ВС від 12.05.2022 в справі № 196/143/21

У разі подання заяви про забезпечення позову представником, вона має бути підписана представником, який має повноваження на момент подання. У випадку підписання заяви про забезпечення позову представником, який не має повноважень на момент подання заяви, то вона має повертатися без розгляду, а не розглядатися по суті.

У справі, що переглядається: апеляційний суд не звернув увагу, що: у разі подання заяви про забезпечення позову представником, вона має бути підписана представником, який має повноваження на момент подання; у випадку підписання заяви про забезпечення позову представником, який не має повноважень на момент подання заяви, то вона має повертатися без розгляду, а не розглядатися по суті; апеляційний суд не врахував, що: з заявою про забезпечення позову звернувся представник ТОВ АК «Самара» - Зінченко Г. В.; в справі відсутній документ, що посвідчує повноваження адвоката Зінченко Г. В. представляти ТОВ АК «Самара» в Дніпровському апеляційному суді на момент подання заяви про забезпечення позову. За таких обставин, оскаржену ухвалу апеляційного суду належить скасувати та передати справу до апеляційного суду для вирішення питання про повернення заяви про забезпечення позову.

Процесуальна довіреність і «самопредставництво»

Ухвала ВП ВС від 08.06.2022 у справі № 303/4297/20

5. ВП ВС мала відповісти на питання про те, чи є, починаючи з 29 грудня 2019 року, самопредставництвом юридичної особи вчинені за довіреністю процесуальні дії працівника, який не очолює цю особу, не входить до її виконавчого органу, але до трудових обов'язків якого належить представництво інтересів у суді.

Вирішила, що такий працівник має бути уповноваженим на це відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту), зокрема посадової інструкції, а не довіреності. Оскільки підписант касаційної скарги не підтвердив, що у коло його трудових обов'язків входило представництво інтересів позивача у суді, касаційне провадження слід закрити.

Процесуальна «довіреність в електронній формі»

Постанова КЦС ВС від 21.06.2023 в справі № 619/1908/23

У разі подання представником заяви по суті справи в електронній формі він може додати до неї довіреність або ордер в електронній формі, підписані електронним підписом відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) (частина сьома статті 60 ЦПК України).

Процесуальним законом допускається подання апеляційної скарги представником (не адвокатом) в справі про встановлення факту народження особи на території, на якій введено воєнний чи надзвичайний стан, або на тимчасово окупованій території України, визначеній такою відповідно до законодавства (стаття 317 ЦПК України).

Законодавець передбачив в межах процесуального представництва конструкцію «довіреності в електронній формі», яка видається відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Верховний
Суд

Дякую за увагу!